

АКТУАЛНИ ПРОБЛЕМИ НА ПОДГОТОВКАТА И ПРЕПОДГОТОВКАТА НА УЧИТЕЛИТЕ ЗА РАБОТА В НОВИ ИНФОРМАЦИОННИ И КОМУНИКАЦИОННИ СРЕДИ

Мариана Петрова, Виолета Маринова

Въздействието на информатизацията върху образователните процеси и внасянето на качествено нови страни в самото образование поставят пред съвременния учител въпроса какво трябва да знае и умее той в динамичната информационна и комуникационна среда, за да е уверен в своята професионална педагогическа компетентност; коя е и каква е тази компетентност, без която учителят не може да се реализира успешно, а резултатът от учебния процес става неудовлетворителен и проблематичен?

Българският учител се изправя пред нови предизвикателства: експлозивното нарастване на количеството на информационните потоци с преки последствия в учебните програми и учебното съдържание; въвеждане на нови методи на обучение, особено такива, свързани с новите информационни технологии в училището; отваряне на училището към “външния свят”, което изправя учителите пред разнообразни очаквания и конфликтни ситуации. Учителите следва да бъдат подготвени приоритетно в областта на интерактивните методи, на новите образователни технологии за управлението на проекти, за работа в местната общност.

Непосредствено свързан с ефективността на обучение и интегрирането на информационно-комуникационните технологии (ИКТ) е и проблема за изоставащото и недостатъчното развитие, а в отделни случаи и отсъствие на цялостно разработена теория и съответстващи методики и технологии, които да изградят необходимия фундамент за работата на учителите при реализиране на ИКТ в пряката си учебно-възпитателна работа.

Промените, които се налагат, засягат учителя и включват разглеждане на базисната подготовка на учителите и професионалната им квалификация като интегриран процес, като форма на перманентно образование. Учителят е интегративна част от училищния живот и за повишаване ролята на учителя

в съвременното образование и общество имат роля училището, ръководството на училищните органи, публичността, синдикатите, цялото гражданско общество.

За да се постигне поставената цел е необходимо учителите да разполагат с необходимото осигуряване на обучението. Съдържанието на обучението на учителите, освен технологично ориентирани модули, според Националната образователна стратегия по ИКТ трябва да съдържа (1):

- съвременни подходи за разработка на учебен план и учебно занятие с използване на ИКТ;
- активни методи за обучение с използване на ИКТ;
- интегриране на информационните технологии в различни учебни предмети;
- планиране, организация и управление на училищно ниво на процесите, свързани с интегрирането на информационните технологии в училище.

С основание в Националната стратегия се акцентува върху необходимостта от сериозно осъвременяване на старите учебни програми и разработване на нови програми, които да са достатъчно гъвкави и да дават възможност за използване на различни форми за обучение.

Наличието на програми за обучение по ИТ е необходимо, но в никакъв случай не е достатъчно условие, за да започне работа във всеки клас на всяко училище. Необходими са компютри, софтуер и обучени учители. “Подготовката на учители е заключителен етап на един цялостен процес на интегрирането на ИТ в началния и прогимназиалния училищен курс” (13).

Развивайки националната образователна стратегия (1), Програмата за обучение по ИКТ в българското училище и тяхното приложение в учебния процес (3) извежда необходимостта от ускорена и адекватна на състоянието и тенденциите в развитието на обществото подготовка и преподготовка на педагогическите кадри. Те са обособени в три основни групи:

- учители, които преподават предметите “Информатика” и “Информационни технологии”;
- учители, които преподават по други (неинформатични) предмети;
- училищна администрация.

Обучението (подготовка и преподготовка) на всяка от обособените групи следва да се осъществява по специализирани за групата програми. Всяка

програма макар и в различна степен на дълбочина и обхват трябва да включва въпроси от следните основни сфери (3):

1. информатика и информационно-комуникационни технологии;
2. приложение на ИКТ в предметната област и училищните дейности;
3. еволюция и използване на педагогически подходи за обучение;
4. приложения на ИКТ в училищната администрация и управлението на училището и регионалната и националната система за образование;
5. тенденции и необходимост от непрекъснато професионално развитие на педагогическите кадри.

Особено актуален е проблемът за подготовката на учителите по информатика и информационни технологии за педагогическа дейност в системата на образованието и поэтапното внедряване на елементи от дистанционното обучение в училищното образование. Затова потребността от квалифицирани специалисти, владеещи напълно информационно-компютърните методи за обработка на информацията нараства.

Функционалните възможности и техническите характеристики на дистанционното обучение в последните години изключително бързо нарастват, а себестойността постоянно намалява, което го прави все по-достъпно за масовия потребител. Тези възможности днес значително изпреварват нивото на подготвеност на обществото, което се изисква за тяхното ефективно използване. Това поставя пред образованието нов проблем. Необходимостта от внедряване технологиите за дистанционно обучение в образованието е обусловена още и от това, че в съвременните условия на човек се налага да се занимава със самообразование през целия си съзнателен живот, поради което образованието трябва да бъде непрекъснато.

Естествено възниква проблема за готовността на учителя по информатика:

- да използва образователните ресурси на компютърната мрежа в своята професионална дейност;
- към самообразование, самоусъвършенстване и повишаване квалификацията си с използване технологиите на ДО;
- към създаване на нови мрежови информационни ресурси.

Готовността на учителя по информатика за използване технологиите на дистанционното обучение е съставна част от готовността за професионална педагогическа дейност.

Въпросите за интеграция на елементите на дистанционната форма на обучение в класно-урочната система и в теоретичен и в практически аспект остават неразрешени. Работата с дистанционни обучаващи курсове предполага владееене на следната система от понятия: телекомуникационна мрежа, локална мрежа, глобална мрежа Интернет, работна станция, сървър, хипертекст, хипервръзка, Web-документ, браузър, домен, адрес на Web-ресурса, електронна поща, форум, чат, телеконференция, защита на информацията в компютърните мрежи, информационна сигурност и др. достатъчно широк е и спектърът от умения, които трябва да се формират именно в обучението по информатика.

Съвременното обучение не засяга в пълна степен формирането на редица важни навици, например умението да се осъществи търсене на образователни ресурси в Интернет; съизмерване на своите възможности (знания, умения и навици) с изискванията на дистанционния обучаващ курс, използване на разнообразни интерактивни възможности в избрания дистанционен курс и др.

Използването на ИКТ в учебния процес предполага, че учителя по всяка дисциплина умее:

1. Да обработва текстова, цифрова, графична и звукова информация с помощта на съответните програми за подготовка на дидактически материали (варианти на задания, таблици, чертежи, схеми, рисунки и др.), за да работи с тях по урока.

2. Създава слайдове по даден учебен материал, използвайки програмата за презентации MS PowerPoint и да демонстрира презентацията по време на урока.

3. Да използва готовите програмни продукти по своята дисциплина.

4. Да организира работата с електронен учебник по време на часа.

5. Да прилага учебните програмни средства (обучаващи, затвърждаващи, контролиращи).

6. Да умее да търси необходимата информация в Интернет в процеса на подготовка за урока или извънкласното мероприятие.

7. Да организира работата с учениците по търсене на необходимата информация в Интернет непосредствено по време на урока.

8. Да работи по време на урока с материали от Web-сайтове.

9. Да създава Web-страници по интересоващи го въпроси от учебния материал;

10. Да разработва тестове, използвайки готови програми и да провежда компютърно тестване.

В бързо променящия се свят е изключително важно в хода на своята професионална дейност учителите да получават непрекъснато допълнителна квалификация. Системата за квалификация трябва да се развива и обновява не чрез административни мерки и не чрез изкуствено наложено обучение на учителите. Методическият аспект на качествено образование е в основата на най-сериозните инвестиции, които предстои да се направят. Само със силно мотивирани и висококвалифицирани педагогически кадри могат да се осъществяват успешно промени в практиката. Учителя, като носител на стабилността и на промяната, трябва да бъде: посветен на професията си; съпричастен към промените; отворен към иновациите; толерантен към различията; отговорен за всичко, което е свързано с професията му.

От изключително значение е по-нататъшното модернизиране и стабилизирание на системата за квалификация и кариерно развитие на българския учител, която в момента се пренастройва за гъвкав отговор на практическите потребности на българското училище и работи в пазарни условия.

Опитът от миналото и изискванията на бъдещето позволяват да се предвидят основни направления на бъдещата политика за подготовка на учителя в неговата професионална работа:

- създаване на конкурентен механизъм за предлагане на квалификационни услуги;
- непрекъснатата подготовка и преподготовка на учителите да се развива с помощта на центрове за професионална подкрепа, до които всички учители имат достъп.
- подготовка на учители и изграждане на структури за квалификация;
- квалификацията и преквалификацията на учителите да бъде организирана най-широко в учебните заведения по програми, разработени с активното участие на самите учители;
- подготовката по време на работата на учителите да бъде разглеждана като право и като задължение;
- разработване на механизми, позволяващи използването на опита придобит в практиката;

Квалификацията и преквалификацията на педагогическите кадри следва да продължи реализирането на принципите:

- гъвкави квалификационни услуги, отговарящи на потребностите;
- дистанционно обучение;

- партньорство между различните участници в квалификационната дейност;

- индивидуална изява на участниците в обучителни програми;
- подготовка на учители за подготовка на други учители

Изпреварваща може би времето си, приетата през 1999г. Национална образователна стратегия за внедряване на ИКТ в образованието [1] не се реализира. За това се създава работна група към БАИТ, която актуализира стратегията от 1999г. И предлага за широко обществено обсъждане нов проект за Национална образователна стратегия по ИКТ и програма за нейната реализация (6).

За да работи нормално и рационално системата за обучение на учителите в Стратегията за внедряване на информационните и комуникационни технологии в образованието са заложили следните основни принципи за организация и управление (7):

1. Създава се административно звено в МОН за управление и контрол на реализацията на програмата.

2. Учредява се обществен съвет за съдействие на работата на административното звено, включващ представители на учителски и други професионални организации, фондации, асоциации и др.

3. Подборът на училища за пилотно внедряване на програмата се извършва по критерии за оценка състоянието на материалната база, кадрите, степента на подкрепа от училищното настоятелство и др.

4. Всеки проект се подлага на анализ и оценка от експертна комисия, определена от МОН. За всеки проект се определя оперативно ръководство с отговорности, съответстващи на фазите и поставените цели.

В новия проект на Националната образователна стратегия по ИКТ (6) се предвиждат следните мерки за подготовка на кадри за въвеждането на ИКТ в образованието:

- Включване на нови методи за обучение в квалификацията на учителите по ИКТ, включително дистанционно обучение.

- Подготовка на учители по всички предмети за използване на ИКТ в учебната работа.

- Предлагане на преференциални условия за начална компютърна подготовка на учителите по всички предмети.

- Обучение на административния персонал в училищата – директори, библиотекари, счетоводители, чрез създаване на специализирани курсове.

- Специализирано обучение за завеждащите на компютърните кабинети.

Цел на оперативната програма е да “планира конкретните дейности за реализиране на стратегията и необходимите средства за това, като посредством разделяне на дейностите в проекти да позволи максимално гъвкав подход и ефективност при дефиниране на приоритетите, отговорностите и източниците на финансиране” (6).

За навлизане реално и бързо на ИКТ в българските училища, както и за решаване на най-съществените проблеми в третираната област програмата предвижда подготовка и разработване на отделни проекти по модулите на представената блокова схема (6). Осигуряването с кадри е организирано в подсистема 2 от Приложение 1 (7) (подготвени учители по ИКТ, по използване на ИКТ в останалите предмети). Предвид необходимостта от специална, постоянно действаща програма за квалификация е организирана отделна подсистема 4.

За съжаление в заложените досега идеи и предложените документи от МОН не се открояват ясно мястото и ролята на висшите училища за подготовка, квалификация и преквалификация на учителите за работа в съвременни информационно-комуникационни среди. А те са инкубатор не само на педагогически кадри за българското училище, основно място за квалификация и на преквалификация на тези кадри, но и на нови прогресивни идеи. Не се вижда връзката между висшите училища, СОУ, инспекторатите по образование, въпреки единното им управление – Министерство на образованието и науката. Вероятно това е само един пропуск в проекта за Стратегия, който ще бъде навреме коригиран, за да може да се изгради наистина една единна образователна стратегия за българското училище, която ще доведе до хармонизиране на образователните стандарти в използването на ИКТ в училищното образование с това на европейските страни.

ЛИТЕРАТУРА

1. Национална образователна стратегия по информационни и комуникационни технологии. С., 1998.
2. Национална програма за развитие на информационното общество. С., 7 октомври, 1999.
3. Програма за обучение по информационни и комуникационни технологии в българското училище и тяхното приложение в учебния процес (1995–2005). С., 1999.

4. *Петрова, М.* Модели обучения по информатике в высших учебных заведениях (нематематические специальности). Кишинев, Государственный Университет Молдовы, 2001.

5. Стратегия за развитие на информационното общество в Република България. С., 7 октомври, 1999г.

6. Стратегия за въвеждане на ИКТ в средното образование и програма за реализацията (проект)

7. Стратегия за внедряване на ИКТ в образованието (проект)

8. Еуроге – Информационно общество за всички, Съобщение за инициатива на Комисията за специалния Европейски съвет в Лисабон, 23-24 март 2000 г.

9. *Веревкин, В. В., Седых, С. П.* Проблемы переподготовки преподавателей координаторов в области применения информационных технологий. Сб. научных работ, представленных на международную научную конференцию “56-Герценовские чтения” (Под ред. В. В. Орлова). – Спб: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2003, с. 274–275.

10. *Илиева, В., И. Иванов.* Поредица “Компютърът в началното училище”, С., Регалия 6, 2000.

11. *Иванов, И. и др.* Информатика и информационни технологии в училище – проблеми и предизвикателства. С., Математика и математическо образование, 2001.

12. Компютъризацията на българското СО през периода 1997–2005 година. МОН, София.

13. *Михнев, П.* Усъвършенстване на качеството на образованието: – Стандарти, № 4–6, 2000. Управление на средното образование.

14. Приоритети на правителството по отношение на образователната система. МОН, София.

15. Указание за организиране на обучението в КОО “Математика, информатика и ИТ” през учебната 2001/2002 година”. МОН, София.

16. *П. Петров.* Непрекъснатото образование – ключът към ХХІ век”. – Педагогика, 1998, № 5.

17. Информатизация образования в 21 веке,
<http://www.clients.ttm.bg/Rcic/naumika.htm>

18. Информационното общество в България.
<http://www.mt.government.bg/bg/cpt/infosoc/infosoc.bg.htm>

19. Рамкова програма за развитие на образованието и науката. Правителство на РБ.

<http://www.government.bg/Government/Program/385.htm>

20. Стратегия за развитие на ИО в РБ.

http://www.mt.government.bg/bg/cpt/infosoc/strat_new.htm

21. www.minedu.government.bg

АКТУАЛНИ ПРОБЛЕМИ НА ПОДГОТОВКАТА И
ПРЕПОДГОТОВКАТА НА УЧИТЕЛИТЕ ЗА РАБОТА В НОВИ
ИНФОРМАЦИОННИ И КОМУНИКАЦИОННИ СРЕДИ

МАРИАНА ПЕТРОВА, ВИОЛЕТА МАРИНОВА

Резюме

Подготовката на преподавателите за успешна работа в нови информационно-комуникационни среди е и оперативна и стратегическа задача на всяко едно висше училище. С особена степен на важност и отговорност стои този въпрос при подготовката на материали за дистанционното обучение.

EXCLUSIVE PROBLEMS IN THE PREPARATION AND TRAINING OF TEACHERS FOR SUCCESSFUL WORK IN NEW INFORMATION AND COMMUNICATION ENVIRONMENT

MARIANA PETYROVA, VIOLETA MARINOVA

The preparation and training of Bulgarian teachers for successful work in new information and communication environment is a contemporary and strategic objective of state and society. The problems of this preparation and training are problems of the whole society.